

Бајрам Халиш

РОМИ, НАРОД ЗЛЕ КОБИ

Пергамент

ПРЕДГОВОР

Овом књигом покушао сам да проговорим о Ромима, који су оставили своју домовину и пошли у тоталну неизвесност, на путеве од немила до недрага.

Негде између X и XI века, највећа скупина иселила се из Индије, а главни узрочник исељавања јесте велики император Махмуд Газни, који је извршио (чак) 17 похода на Западну Индију. Бежећи од терора, Роми су најпре дошли у Иран, где су се поделили у две велике групе — прву, која је кренула према Шпанији, и другу, која је продужила све до Византије и Грчке.

Били су ужасно несрћни, понижавани, вређани, злостављани, а знали су да среће нигде нема осим у својој домовини, међутим, у њој нису могли бити јер је постала поприште зла и неморала, свирепости и скрнављења свега што је људско.

С тим нису могли да се помире и одлучили су се на патњу и на пут без повратка. Многи су се срушили на сизифовским путевима, али су сачували своју људску чистоту и доброту.

Не љутите се што пишем, ето, о старим данима. Свет поново лежи у мутној светлости апокалипсе, мирис крви и прашина последњег разарања још се нису разишли, а лабораторије и фабрике већ поново пуном паром раде да одрже мир проналазећи оружје којим се може разнети читава земљина кугла.

Роми су народ према коме историја није била нежна, према коме је чак била изузетно сурова. Без обзира што су доживели и проживели многа изузетно тешка стања, многа континуирана обесправљивања, многа понижавања, прогоне и погроме, ипак су остали изразито поносан народ.

Прелазећи из једног у други круг пакла Роми су за време фашизма били суочени са потпуним уништењем. Други светски рат Ромима је донео највеће невоље које бележи историја о овом народу. Хитлер је сматрао постојање Рома највећом увредом расног идеала. Кулминацију нељудске и бестијалности доживљавају управо у дадесетом веку. Хитлер и нациофашизам, са својим помагачима свесно и организовано иду за тим да Роме потпуно униште и дефинитивно истребе. У функцији расистичко-фашистичке теорије "чисте расе", Роми се прогањају горе него звери. Одводе их у концентрационе логоре, убијају — стрељају или уништавају у плинским коморама. "Цигани су низка раса, лутајућа, номадска, прљава и лоповска банда коју треба у интересу хигијене више расе ликвидирати, потпуно уништити". — То је једна од тачака нациофашистичког — злочиначког плана истребљења Рома. Стравичну бестијалност фашизма потврђује више од три ипо милиона Рома који су завршили живот у логорима Хитлеровог Трећег Рајха.

Законом о заштити "немачке крви" масовно је спровођен геноцид над Ромима. Најпре у Немачкој, па затим у свим земљама Европе под окупацијом немачког Рајха. Гасне коморе, не тако далеки процеси, декрети, одредбе, прогони, изгони, егзекуције без доказа, злочини због превентивне и самозаштите, затвори, гета, забрањене зоне, плинске коморе Аушвица и експериментални скалпели доктора из Аушвица, Дахауа и Бухенвалда и друга мучилишта однела су животе 3.500.000 Рома. Роми су, једном речју пролазили кроз Дантеов пакао од Витоса, преко Јашија до Аушвица и Јасеновца.

И у Павелићевој НДХ ишло се за потпуном ликвидацијом Рома. Све је учињено да се до краја сатиру и збришу с лица земље. У зверствима и по садизму према Ромима Усташе су готово надмашили своје нацифашистичке господаре. Некадашњи логор Јасеновац страшно је сведочанство, грозна оптужба. Међу 1.200.000 жртава, 80.000 је Рома. То је једно од највећих стратишта Рома, и то не само у бившој СФРЈ. Уштице и Градина места су страве и ужаса. Ту су Усташе немилице ножевима клали, а лопатама, секирама и маљевима убијали недужне Роме, Србе и Јевреје, ту су на зверски начин мучили ромске жене, ту су живу покопали ромску децу. Мушкире, жене и децу клали су ножевима, брадвама, секирама убијали, чекићима, стрељали и пекли на роштиљу, спаљивали у крематоријумима, живе кували у котловима и правили од њих сапун, вешали и сатирали глађу, жеђу и хладноћом.

Геноцид Рома проузроковао је у Европи, према неким рачуницама око 3.500.000 жртава. Историчари заборављају тих 3.500.000 Рома који су нестали у диму крематоријума или ломача што су их подигли нацисти. Међутим, то је чињеница, у већини дела која обрађују свет концентрационих логора: Ни ретка. Чак ни фраза. Тишина. Зaborав. Цигани. Непознато.

Политика је у савременим државама постала и средство и извор друштвене промоције за појединце, друштвене групе и целе народе. Да то није случај било би немогуће објаснити чињеницу да су сви Роми били скоро потпуно занемарени на Нирнбершком суђењу, као ни чињеницу да су они једини народ који је био подвргнут отвореном геноциду а који није добио ратну одштету. Нирнбершки процес као и све што се дододило у логорима смрти, представљало је пропуштену шансу не само за Европу већ и за читав свет да се Роми, коначно признају као једнаки.

Како рецимо, објаснити однос и став Немачке владе која ни до данашњег дана није признала те многобројне, невине жртве, мада су се за то залагали својевремено Вили Брант, Симон Вајл и поједини немачки интелектуалци и књижевници преминули Хајнрих Бел, Гинтер Грас, Јурген Хабермас и други.

Даље, суђење које би могло бити на нивоу Нирнбершког процеса, одржано је тек недавно, и то једном човеку, Павелићевом близком сараднику Артуковићу.

Али, овом утемељивачу Јасеновца и ждерачу Рома, Срба и Јевреја није се судило за геноцид и расизам, него за дела која, по свему судећи, није ни починио. Вођа усташтва Анте Павелић, није ни изведен на оптуженичку клупу захваљујући својим Ватиканским заштитницима, мада се наслућују и неке мутне радње амбасада и амбасадора послератне Југославије (оних из Буенос Ajреса у време Павелићевог пребацивања "Тунелом пацова" у Аргентину).

Ако се зло и ужас могу поредити, Роми су — сведоче преживели Јевреји — прошли горе од јеврејских заточеника! Али, холокауст Рома је заборављен, како управо гласи наслов Бернадакове књиге. Тешко и нерадо га признају и чак и они од којих би се по логици историје и заједничке судбине ту могло, чак морало, очекивати: Јевреји! Услед тога, рецимо, у холокауст Memorial Consilu у Вашингтону само Роми немају своје представнике. Срећом, на то је упозорио Симон Визентал, а касније и Др Каделбург, бивши председник Савеза Јеврејских општина СФР Југославије, међутим, исход није још повољан.

И данас, на крају 20. века још нису ни на почетку своје еманципације. Још је код њих крајње актуелно питање голи опстанак. Роми тај највише уништавани, најпрогонјенији, најпонижаванији народ, остао је претежно на самом дну живота у огромној маси неписмених, нешколованих, неквалификованих, незапослених за сад. Ромска заједница већ више од хиљаду година живи у условима дијаспоре која се тешко може упоредити са дијаспоријском ситуацијом неког другог народа. Роми у Европи и свету готово без изузетака живе на маргинама друштава, на маргинама градова, на маргинама економија и поделе рада, на културним маргинама, а иеретко и потпуно аутархичним животом независним од живота околних друштава. Роми су још увек, скоро у свим подручјима света, подвргнути процесима изразите маргинализације. Њихово потискивање на периферију друштва често се граничи с отвореним или прикривеним угњетавањем.

Данас Европа са 50 година закашњења поставља на дневни ред ромску историју, културу, обичаје итд. Ми се данас налазимо по први пут у овом веку у таквој ситуацији, заиста историјској ситуацији, у којој се одлучује о нашој колективној судбини. Ми се у ствари, по први пут у овом веку налазимо у таквој историјској ситуацији кад на своју судбину можемо веома мало да утичемо, јер, практично, не можемо слободно да одлучујемо о својој судбини. Уместо да добије виши историјски смисао и облик, наш је живот полако али одлучно, гуран наниже, према нижем смислу и облику историјског живота.

Роми су данас у Европи, која се сматра колевком људских права, слободе и демократије, у неупоредивом положају него, рецимо, Црнци у Америци или Црнци до јуче у Јужноафричкој Унији.

Тога су свесни и представници многих Европских држава. Међутим, несреща је у томе што се чак и поред те свести, многобројних чињеница и доказа, још увек доносе закони који су расистички обожени и усмерени, пре свега, против Рома.

Рецимо најсвежији пример јесте Чешка, раније је била Словачка, па рецимо разни погроми у Румунији, која има највећу ромску заједницу, око 2.500.000 Рома, међутим, ситуација и овде не изгледа много боље. Паљење кућа, убиства и малтретирања су учестала од 1989. године, а полиција и влада изгледају немоћни да помогну.

Многи Роми у Румунији и Чешкој Републици изгубиће националност са проглашењем новог закона о држављанству.

У Енглеској ће бити на пример смањен број места на којима Роми могу да постављају своје логоре.

Савезна Република Немачка је 1992. године склопила уговор са Румунијом о депатријацији десетина хиљада избеглица, међу њима највише Рома. Ромске организације су ово назвале "новом депортацијом". У Савезној Републици

Немачкој данас се Ромима пребашује, асоцијално, нецивилизовано и криминално понашање. Шеф уреда за јавни поредак у Бону, Петер Шмиц је изјавио листу "Зидојче цајтунг" да сматра да су крађа и просјачење животна филозофија Рома. Од II светског рата па до данашњег дана западнонемачка полиција у свим компјутерима посебно региструје Роме и Синте у такозвани "Централни регистар Цигана" на основу којих су нацистички злочинци систематски могли да прогоне своје жртве. Да ли је Немачка заборавила свој морални дуг према жртвама нацизма, при чему Роми, највећим делом уопште нису после рата обештећени за своја страдања.

У Немачкој се страховито много отежава процедура за добијање статуса избеглице или права боравка Ромима. Најсвежији пример су рецимо Роми из Босне, иако су они погођени колико и сви други народи који су дошли, они су на известан начин били изузети, и онда када су се изјашњавали као Мусимани, добијали су бољи третман, што је апсурдно у једној правној држави. То је био случај и у неким другим земљама.

Према томе, ако може сликовито да се каже, Роми су данас као Јосип и Марија који узимају Исуса у нарочје и беже у Египат. Управо тако многобројне ромске породице узимају своју децу и тражећи заштиту, или бринући се за своју елементарну егзистенцију, за своје главе, напуштају своју имовину коју су стекли мукотрпним радом, и беже да би сачували голи живот.

Европски Савет и његове комисије за људска права не говоре о питању које је суштинско питање ромског народа. Не говоре колико је ученика у Европи остало необухваћено основним и средњим школама, колико је ромских девојака дигло руке од даљег школовања, колико је ромских породица које немају ниједног запосленог члана, колики је број Рома који лутају улицама западне Европе тражећи посао, колики је број ромских малолетника који су изложени немилосрдној експлоатацији различитих послодаваца и препродаваца итд. Зашто се у Европи наставља историја таквог неразумевања ромских националних осећања? Зашто се ограничава испољавање ромског националног бића? Није ли то противцивилизацијски однос према једном народу данас?

Зар Вам се не чини господо Европе да су Роми данас једини народ Европе који добровољно диже руке од својих права? Роми су данас и као народ и као појединци, заиста, изазов за правду и за истину. Јер, Ромима у Европи и шире су угрожена права и слободе и као народу и као појединцу.

Ја бих ромском народу коме припадам препоручио да и даље негује особине и врлине којима се и одржао до данас а које су имали остали народи: истинолубивост, правдольубивост, достојанство, мисаоност, посвећеност стваралаштву, и то увек и свуда.

Кад склопимо последње странице ове књиге осетимо бол и тугу у себи, кидају нас јад и чемер, све се у нама буни, и увек смо на страни понижених и увређених.

И на крају да Вам се искрено поверијам, мене истовремено притиска туга, јер из сваког слова и слике у овој књизи чујем како одзывања јад тог напађеног, вазда прогањаног, понижаваног, масовно убијаног, а све до данашњег дана готово потпуно обесправљеног народа.

Бајрам Халили